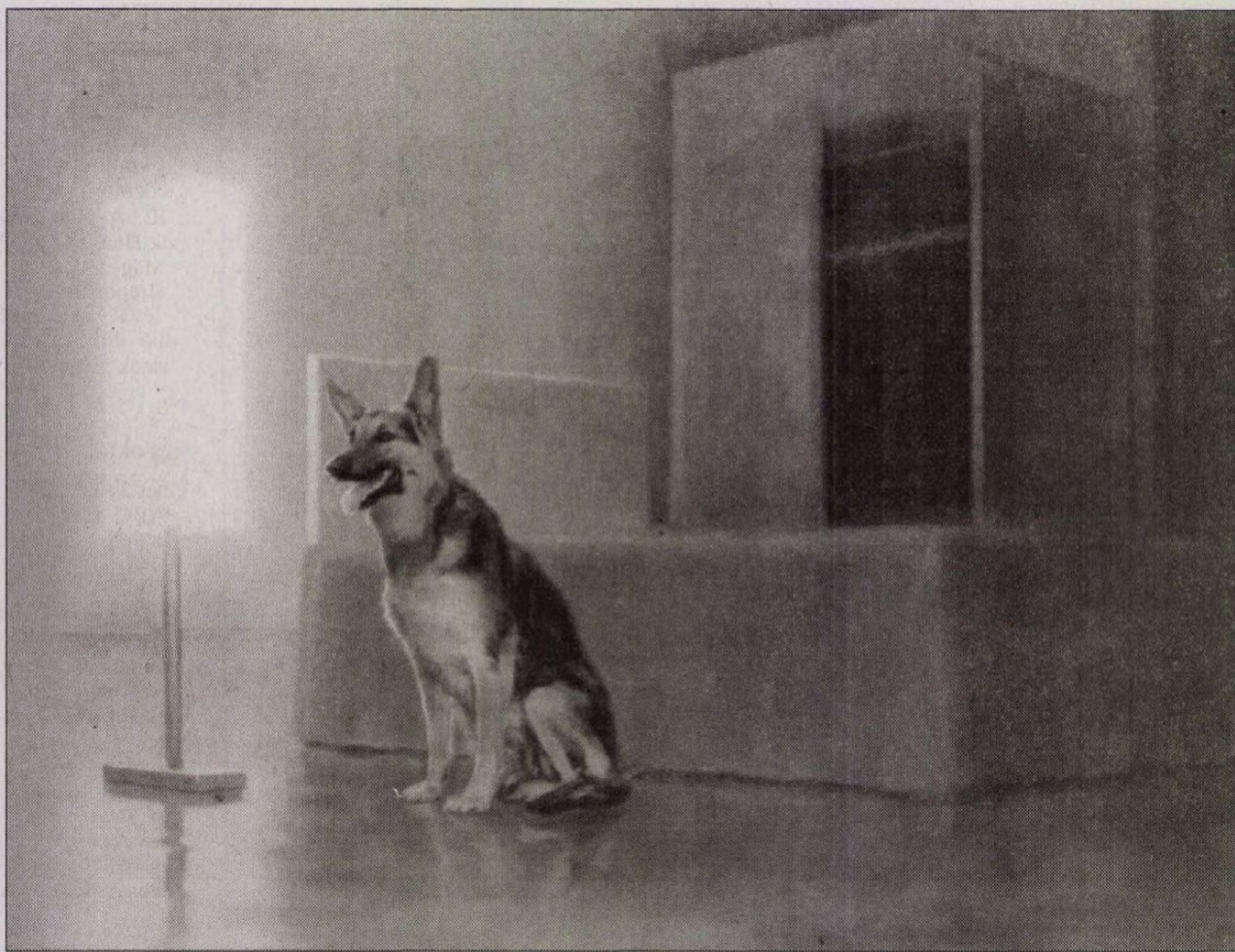

Kurátorparádé

Fiatál Művészek Stúdiója a Múcsarnokban

Szűcs Attila: Szobabelső németjuhász kutyával, olaj, vászon, 140x200 cm (2001)

Az ajtó félig nyitva, a bútor belseje sötét és üres. A szekrény használhatatlan: előtte alvadtvér-színű dívány, a dívány előtt egy figyelő németjuhász kutya, a juhász-kutya előtt egy hűvösen izzó állólámpa, ők együtt, az élő és az élettelen világ a szürkén derengő fal előtt és a fáradt fényeket tükröző padló fölött vigasztalan torlásszá rendeződnek.

A szoba nagyon szomorú, de nagyon szép képen szomorú ez a szoba. Szűcs Attila a Múcsarnokban még további négy képpel bizonyítja, hogy fátyolvékonyan fölördött festékekkel, pontosan szerkesztett kompozícióval, okosan méretezett vászonnal, tehát erős, elegáns és meggyőző szakmai tudással, pusztán piktúra által, viszont minden médiakunstszt nélkül a magánrosszkedvét át tudja váltani közérzetté. Alkalmasint Szűcs művészi formát öltött pesszimizmus lett a mostani és igen komplikált programú kiállítás egyetlen optimizmust sugalló teljesítménye. Pedig mennyi papírmunka, értekezéslet, szervezés előzhetette meg a legújabb múcsarnoki vállalkozást...

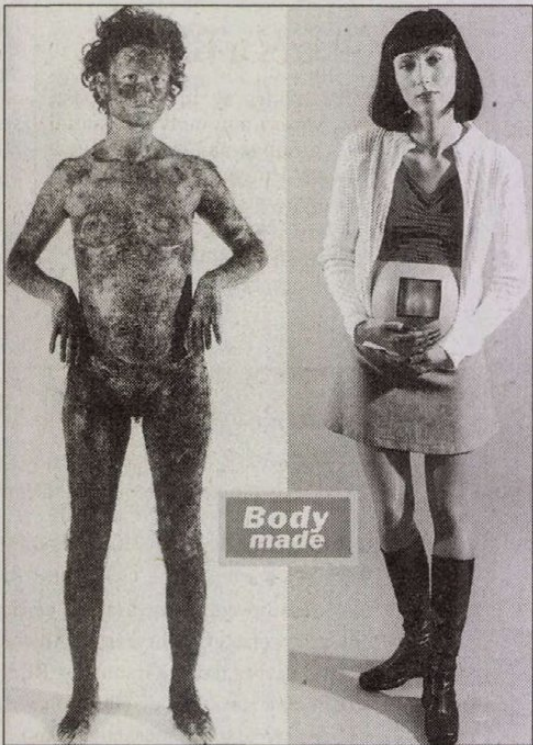
Szerviz – Klíma – Out of Time. Hármass kiállításalcím. Nem egy, hanem mindjárt három hívószó. És hozzá mindjárt három kurátor, köszönhetően Angel Juditnak, Petrányi Zsoltinak, Christopher Tannernek. Hogy miért éppen e három fájlra kattintott rá a három kurátor? A kérdés rossz, mert a válasz nem lehet más, mint hogy: csak. Fölsorolnék néhány tárlatcímet az elmúlt nap-tárlat évből és a legkülönbözőbb kiállítás-intézmények programkínálatából. Hal-víz. Misztikum. Áttűnések. Melankólia. A Nagy Motívum. Orbis Pictus. Mű és emlék. Transzpozíciók. Áthallás. Rövid Történetek. Csupa csak-téma. Mindből lett kiállítás.

S miért ne lett volna? Ezeket a szavakat-szókapcsolatokat ugyanis kár komolyan venni. Ezek nem úgy működnek, mint a szoros-szigorú kiírások, mint régen például a Vadászat a képzőművészetben című tematikus válogatás vagy a Negyven alkotó év című pártállami koncepciótárlat eseteiben, és napjainkban például a Zarándoklat a borhoz elnevezésű képzőművészeti kiállítás vagy a Szent Istvánra fókuszált millenniumi ihletésű tárlatdömping alkalmával. Az efféle tárlatokat vasfegyverem jellemzi és kálóba számolt rossz eredmény. Az efféle ügyeket fratlan közmegegyezés övezi, mert a dolog nem a „művésziesség szférájára” tartozik, hanem kultuszról és pénzmozgásról szól. Állam és cég fizet, szociálisan rászorult és kompromisszumkész mester javadalmaztatik.

De mert a fenti „zárt pályás” kiírások olyanok voltak anno és olyanok manapság is, amilyenek a Múcsarnokba beengedett „szabad asszociációk” ettől még nem lettek jobbakk. Csak mások. Eltekintve attól az egyébként nem elhanyagolható tényről, hogy a tekintélydús épületben a Fiatál Képzőművészek Stúdiójából toborzott szerzők művei érezhetően szenvednek: a négyzetméterekkel nem tudnak mit kezdeni, a szemfájdítóan fehér falaktól elsápadnak, a háromhajós templomszerű alaprajztól megvadulnak, most és

itt mégsem ez a legcsúszogatóbb. Az állagosság élménye ennél fájdalmasabb. A három „ráklíkelés” papíron ugyanis azt a célt szolgálja, hogy a saját helyzetüket tudatosan megélő (Szerviz), a régió különös atmoszféráját kifejező (Klíma) és a művészet időtlen belső törvényeit megtartó (Out of Time) fiatal művészek szabadságfoka, kreativitása, okossága a nemzedéki feeling jegyében demonstráltsék. Hogy érezni lehessen: mások ők, mint azok az államtól, párttól, piactól megnyomorított megélhetési művészek, a szegény öreg prolik. És e ponton kapcsolódunk történetünkbe a leleményes kurátorok. Akik természetesen szabadok, mert rendelkeznek a szervezéshez szükséges tőkével. Kreatívak, mert sok apró betűs szöveggel tudják megtölteni katalógusaikat. És okosak, mert emlékeztetik az elefántéval vektorszik.

Például a Szerviz-felelős kurátor valószínűleg egy többéves gigantposzter sikerét elemelve dolgozta ki a maga szituációs projektjét. Néhány évvel ezelőtt Nagy Kriszta (más összefüggésben egyébként most is szerepel) egy bikinis önarcképfotót ragasztott ki a Lövölde tén: „Kortárs festőművész vagyok” fölirattal. Akkor és ott – nálunk először – egy léthelyzetet értelmezett esztétikai helyzetben, de nem esztétikai eszközökkel. Az eszköz piaci volt és nagyot ütött,

Gyenis Tibor, Vollmuth Krisztián, Zalka Zsolt műve

hiszen „a posztmodernben valójában magának a piacnak a gondolata az, amit az emberek a legmohóbb örömmel fogyasztanak” – írta ehhez kapcsolhatóan egy másik okos szakértő, Frederic Jameson. A Múcsarnokban e szervezői felismerés jegyében lehet most „képzőművészt bérelni”, s tőlük szolgáltatásokat remélni. Lehet a sűtimorzsaprojekt fogyasztása közben a világegyetem szerkezeti élményében részesülni. Lehet az elmúlt év művészetkritikáinak átlapozása után Nézőpontot kialakítani. És hogy „képben legyen az ember”, akárcsak

Helpgott bácsinál a ligeti fotóstandon, lehet a Múcsarnok igazgatója vagy az egyik neves galériás életnagyságú fotója mellett egy saját fejét is a fényképhez vágott lukba dugni. Tehát: Nagy Kriszta alapötlete sorozatgyártásra került. A szabad panasz intézményesült. Távvezérelt nyafogássá vált, és ettől még a maradék energia is kihűlt.

Aztán itt van Benczúr Emese „időkonceptiója”. Jó ideje ő az, aki végtelenített gurnikat hímez „ma sem csináltam semmit”, „ma sem mentem strandra” típusú önkritikus szövegekkel. Az ismétlés mindig imponált, de még inkább a hímezés maga. Az a beletörődő alázat, hogy mert öltést tenni öltés után, és merte a névtelenségbe burkolózó sok ezer éves heroikus női hagyományt folytatni. (Ő persze nével, címmel és velencei biennále-szerepléssel.) A művésznő a Múcsarnokban idén már nem hímez. El van foglalva. Csak a kurátor Out of Time idea érdekli, ezért gépesíti a korábban sok vesződéssel kiképzimunkázott filozófiai fölismerést. A negyedik terem közepéről lefogott egy reklámparban ismerős ventilátorfelét, annak felületén jeleníti meg a tipikus benczúri mondatot: Fordíts időt arra, hogy az idő magában forogjon. Megtörtént.

De mi az a Klíma? Szabad fordításban talán annyi, hogy „Itt és most”. „Haza és haladás”. „Ez van”. „Minden”. Az átkosban csak Klíma volt – semmi idő, semmi Szerviz –, és ha jól emlékszem, úgy hívták, hogy Stúdió + az aktuális évszám. Ettől a fájlól lehetne tehát leginkább várni a mai valóság, az érzékenység, a teljesítmény, az életérzés egyetemes megjelensét.

A Klíma-felelős kurátor ezúttal festőket, fotósokat és néhány installátort hozott helyzetbe. A festők festményei a rosszul beállított színes televíziók faktúráját utánozzák (Király András, Iski Kocsis Tibor). A fotósok azokat a festőket, akik a fotósokat utánozzák (Császár Péter, Barakonyi Zsombor). Az installátorok videoklipeket, áruféleségeket, plakátokat utánoznak (Till Attila, Koronczai Endre). Így együtt – nem minden irónia nélkül – a képzőművészetet magát utánozzák.

Aztán mire mennek ezzel? Úgy esett, hogy a kiállítást kétszer is megnéztem. Először szeptember 11. előtt, azután szeptember 11. után. Második alkalommal úgy éreztem: az egész anyagot mintha elfújta volna a szél. Nincs többé érintkezési pontunk, nincs miről tárgyalnunk tovább. Az utánaított valóság nem hasonlít többé a modellre.

Azért vannak kivételek. Az egyikben az ajtó félig nyitva, a bútor belseje sötét és üres. A szekrény használhatatlan: előtte alvadtvér-színű dívány, a dívány előtt egy figyelő németjuhász kutya, a juhász-kutya előtt egy hűvösen izzó állólámpa, ők együtt, az élő és az élettelen világ a szürkén derengő fal előtt és a fáradt fényeket tükröző padló fölött vigasztalan torlásszá rendeződnek. Ez a festmény már a rémes új világról szól. Más is, mint a többi. És mellesleg: képek.

P. Szűcs Julianna

Biztosan működő háttér

Az Operaház új főigazgatója terveiről

A héten felállt az Opera új, menedzseri-művészeti kettős vezetése: Rockenbauer Zoltán kulturális miniszter – a másodszorra kiírt pályázatra beérkezett tizenkét pályaművet elbíráló kuratórium egyhangú javaslata alapján – szeptember 15-i hatállyal öt évre Locsmándi Miklóst nevezte ki az intézmény főigazgatójának. A kulturális vezetés az Operaház esetében hasonlóan dinamikus fejlesztéseket képzelt el, mint azt tették tavaly a Nemzeti Filharmonikusoknál. A frissen kinevezett főigazgatónak egy hónap áll a rendelkezésére, hogy felmérje a jelenleg 3,5 milliárd forint költségvetésű intézmény helyzetét és megtegye a fejlesztésre vonatkozó javaslatait, azok anyagi vonzataival együtt.

– Nehéz elhinni, hogy a tavasszal kiírt első, később eredménytelenül végződött pályázat felhívása akkor elkerülte az ön figyelmét.

– Pedig így történt. Évek óta szerettem volna a banki és számítástechnikai szférából a kultúra területére átkerülni, korábban pályáztam a berlini és a bécsi magyar intézet igazgatói posztjára is, és bár ott nem lett sikerem, erről a szándékomról nem tettem le. A tavaszi operaházi pályázati felhívás talán azért is kerülhetett el a figyelmemet, mert az év első felében igen intenzíven dolgoztam: a népszámlálás tizenötmillió kérdőívének feldolgozását végző számítógépes program fejlesztését irányítottam. Azután néhány hónappal később ugyanabban az újságban mégis észrevettem ugyanazt a formáját, méretét, kivitelezését hirdetés, és ahogy elolvastam a feltételeket, láttam, ez nekem való feladat lenne.

– A kuratórium elég egyöntetűen szavazott önre.

– Ez engem rendkívül meglepett. Arra számítottam, ha végül mégis nyerő pozícióba kerülök, éles lesz a verseny.

– Talán ebben az is közrejátszott, hogy ön tényleg a körön kívülről, egy egészen más szférából jött.

– Lehet. Tény, korábban az intézménnyel – túl azon, hogy az előadásokat rendszeren látogattam – semmilyen kapcsolat nem volt. Legfeljebb annyi, hogy az itt fellépő művészek, illetve az itt játszó zenekari tagok közül néhányan egykor a Zeneakadémián egy évfolyamra jártak velem.

– Ahol ön középiszkolai énektanári és karvezetői diplomát szerzett. Miért hagyta ott mégis olyan hamar a tanári pályát?

– A tanárság csak kényszerpálya volt, valójában zeneszerző szerettem volna lenni, de oda nem vettek fel. Így kerültem a karvezetői-tanári szakra, aztán később változott az érdeklődésem, és a természettudományok felé fordultam – elvégeztem az ELTE fizikus szakát.

– A doktori disszertációját akkor miért a közgazdaság-tudományi egyetemre adta be?

– 1980 és 1985 között egy fontos közgazdasági projektben vettem részt, melynek a vezetője Kornai János volt. Kifejlesztettem egy adatbázis-kezelő rendszert, Kornai pedig az Állami Fejlesztési Banktól és a Nemzeti Banktól mindenféle vállalatgazdálkodási adatokat kért és kapott, és ezekből érdekes adathalmaz állt össze. Ezekre az adatokra támaszkodva indította el a vállalati jövedelmek újraelosztása című kutatását, melyben belül több éven keresztül számítások tömegét végeztem el az általam kifejlesztett szoftverrel. Olyan know-how-t sikerült így létrehoznom, ami, úgy gondoltam, megér egy doktori disszertációt. Először az ELTE-n akartam beadni, de ott fizetnem kellett volna érte, a közgazdász meg ingyen lehettem. Később még közelebb kerültem a gazdasági élethez, 1992 és 1999 között az ÁVÜ, illetve ÁVP Rt.-nél dolgoztam külső tanácsadóként.

– Pályája kezdetén szimfonikus zenekarban is hegedült. A zenélést teljesen abbahagyta?

– Igen. 1969–70-ben játszottam egy évet az innsbrucki opera zenekarban, aztán az ELTE elvégzése után valamelyik kutatólaborban szerettem volna elhelyezkedni, de sehol sem kelletem. Egészen véletlenül kerültem be egy számítástechnikai központba, azután kiderült, ez is érdekel.

– Megfontolt, visszafogott ember benyomását kelti. Olyan megfigyelő típus.

– Sosem reagálok gyorsan, inkább konszolidáló alkatú vagyok. Tárgyalásokon sosem szoktam rögtönözni, nem is szeretem, ha más ezt teszi. Megvárom, amíg az érdemi szempontok összejönnek, amíg van mit integrálni, és akkor elkezd működni bennem a gépezet, kialakul a témáról, az ügyről a véleményem. És attól kezdve már igen határozott vagyok.

– A konfliktusokat mennyire képes kezelni? Itt az Operaházban elég sok gyakorta túlérzékeny művész dolgozik.

– 1992-ben írtam egy tanulmányt arról, hogy az informatikai fejlesztések kapcsán miért van annyi konfliktus, mi ennek a háttere és mi a kezelési módja. Új számítástechnikai rendszerek bevezetése, különösen ott, ahol korábban nem voltak, mindig problematikus, sőt kritikus. És a pályám során általában mindig olyan helyeken dolgoztam, ahol a kézi munkáról, kockás füzetről álltak át a számítógépre. Ezek a folyamatok mindenkit megviseltek, a változás valakinek mindig sérelmet okozott, konfliktusok tömege keletkezett, és érdekes módon ezek soha nem nyíltak, hanem rendkívül áttételesen jelentkeztek. Nagyon is rutinos változáskezelő vagyok tehát, talán ez a motívum is sokat számíthatott a pályázatom elbírálása során. Most sem úgy foglalom el az igazgatói széket, hogy ott kényelmesen be rendezkedem, hanem azzal a tudattal, hogy itt olyan átalakítási folyamatot kell levezényelnem, amit nagyon sokan nem akarnak. Tudom, egy ilyen horde-rejű folyamatot csak az első ember hajthatat végre. Mert ha lejjebb passzolja, akkor az ellenérdekeltség könnyebben érvényesülhet.

– Személyes tapasztalatai még nem nagyon lehetnek, de a kapott anyagok és a jövőbeli munkatársai tájékoztatása alapján hogyan látja az Operaház helyzetét?

– Azért nehéz erre válaszolni, mert amit tudok, az nem az én ismeretem. Kérdés, jól értem-e, amit mondanak, az illető vajon jól fejezi-e ki magát, jól tudja-e a dolgot egyáltalán, és persze vannak további bizonytalansági tényezők is. Ezért sem szeretnék bármit állítani azelőtt, hogy magam meg ne győződnék a tényekről. Az én véleményem sem abszolút megkérdőjelezhetetlen, de azt vállalom, mert az legalább az enyém. Nem hinném, hogy egy opera nagyon másféle intézmény lenne, mint bármelyik más, ahol életem során megfordultam. A művészek persze mások, de nekem nem velük kell foglalkoznom. Hanem azzal, hogy miként megy az ügymenet, hogyan történnek az elszámolások, mire mennyi pénz megy, miért annyi és kell-e rá egyáltalán annyi. Ez a probléma mindenhol ugyanaz. Ahogyan az emberek is gyakorlatilag mindenhol egyformák.

– Nem furcsa önnek, hogy előbb neveztek ki a főzeneigazgatót és csak azután önt? Bár elvben mellrendelt viszonyban vannak, az operai hierarchia csúcán mégiscsak ön áll. És hiába az első ember az intézményben, mégis sok mindenben igazodnia kell valaki más-hoz.

– Ez szerintem így természetes. Tudom, a kettős vezetés logikái képtelenség, hisz két ember viszonya vagy mellé vagy alárendelt lehet csak. De az Operaház a főzeneigazgató a fontosabb. Ő felel az intézmény művészi arculatáért. Miért szólhatna ebbe bele a főigazgató? Semmi értelme. Mint ahogy annak sem, hogy két dudás legyen egy csárdában, két művész játsszanak ki egymás ellen. De az sem lehetséges forgatókönyv, hogy a főzeneigazgató legyen az első ember. Mert akkor óhózzá csapódik a munkatatói és gazdasági felelősség is. Logikai értelemben ez a feladvány tehát megoldhatatlan, de praktikus, emberi értelemben nem. Ennek alapja, hogy mi ketten tiszteljük egymást. Ó jól és biztosan működő háttérrel vár el tőlem, én meg azt, hogy ennek megteremtését és fenntartását a maga eszközeivel segítse. És ahogy Györfi Ráth György nemrég hangsúlyozta, ez a menedzseri-művészeti kettős vezetés jelenleg a legjobb megoldás. Mert ez a két tulajdonság vagy képesség egyazon emberben igen ritkán van egyszerre ugyanolyan magas szinten jelen.

J. B. Sz.